



РЕЦЕНЗИЯ

От: **доц. д-р Бисер Христов Петков**,
Университет за национално и световно стопанство
Научна специалност 05.02.18 „Икономика и управление (Търговия)“

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен **„доктор“** по научна специалност „Икономика и управление (Търговия)“ в УНСС.

Основание за представяне на рецензията: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед № 1133/19.04.2024 г. на Зам.–ректора по НИД на УНСС.

Автор на дисертационния труд: **Нора Владимирова Тинева**
Тема на дисертационния труд: **Управление на риска в търговската дейност**

1. Информация за дисертанта

Дисертантът се е обучавал по докторска програма към катедра „Търговия“, факултет „Икономика на инфраструктурата“ на УНСС по научна специалност „Икономика и управление (Търговия)“ съгласно Заповед на Ректора на УНСС №1057/28.04.2017 г. Обучението е осъществено в редовна и задочна форма през периода 28.03.2017 г.–28.03.2024 г.

Нора Тинева притежава бакалавърска степен по специалност „Икономика на търговията“ от УНСС (м. септември 2009–м. юни 2013 г.) и ОКС „Магистър“ по специалност „Европейски бизнес и финанси“ от Нотингам Трент Юнивърсити и УНСС (септември 2013–юни 2015 г.), както и магистърска степен по специалност „Бизнес администрация“ от Университет “IAE Gustave Eiffel”, Париж, Франция (септември 2015–юни 2017 г.).

Като студент и дисертант участва активно в мобилности по програма „Еразъм“ в Университета за приложни науки, Вормс, Германия и Икономическите университети в Прага, Чехия и Братислава, Словакия.

В периода 2012–2013 г. Нора Тинева е президент на „Еразъм студент нетуърк“, България в УНСС, а в периода 2014-2015 г. е ковчезник на организацията. В периода след м. март 2018 г. Нора Тинева работи и придобива професионален опит като счетоводител в Ксерокс Бизнес Сървис и Винор консулт ЕООД.

Посочените активности от професионалната биография на Нора Тинева се явяват предпоставка за успешното справяне със задачите в рамките на обучението в ОНС „Доктор“.

Докторантът е изпълнил заложените в индивидуалния учебен план дейности като задължителните изпити са положени в рамките на зададените срокове. Предоставени са всички необходими документи за извършване на оценка на дисертационния труд и свързаните с това изисквания за придобиване на ОНС „Доктор“.

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд е в обем от 220 страници, от които 177 страници основен текст и 43 страници приложения. В подкрепа и за онагледяване на изложението са оформени 43 таблици и 29 фигури. В 4 броя приложения са представени въпросник и отговори на експертите в проведеното проучване, финансови отчети на търговските фирми – обект на изследване в трета глава и логически правила за лингвистичния модел на Мамдани.

Съдържанието на дисертацията е структурирано в увод, три глави, заключение, списък на използваните информационни източници и приложения. Изложението е добре балансирано между трите глави и следва логиката на научното изследване: теоретична постановка на изследвания проблем, методика/инструментарий на изследването и резултати от проведеното изследване.

Структурата на рецензията дисертационен труд се доближава максимално до класическата структура на дисертация с теоретико-инструментално изследване: в първа глава (с.10–с.72) се разглеждат теоретико-методологически аспекти на управлението на риска, във втора глава (с.73–с.121) се разработва авторов модел (методика) на изследването и в трета глава (с.122–с.168) се апробира с емпирични данни адаптирания модел на Алтман за управление на риска от неплатежоспособност в търговската дейност.

Темата на дисертацията е непреходно важна за теорията и практиката на търговията и риск мениджмънта, но нейната актуалност значително нараства след глобалната финансова и икономическа криза (2007–2008) и

пандемията COVID-19. В този контекст изследователският проблем на докторантския труд е идентифициран като „необходимост от повишаване на ефективността на управление на рисковете, които съпътстват осъществяването на търговската дейност“. В съответствие с формулирания изследователски проблем е дефинирана целта на дисертационното дирене, а именно „Усъвършенстване на управлението на риска чрез разработване на методика за успешно оценяване и управление на риска на търговските фирми...“. Изведените на преден план шест на брой изследователски задачи пряко кореспондират и обхващат формулираната цел на дисертацията.

В дисертацията ясно и конкретно са формулирани обектът и предметът на изследването. Като обект на изследването в дисертационния труд е изведено управлението на финансовия риск във фирми, занимаващи се с търговска дейност. Търговската дейност е разгледана в нейния функционален аспект, т.е. като присъща функция на всеки пазарен субект. В съответствие с това разбиране е направен и подбор на разгледаните в изложението фирми сред които присъстват както специализирани фирми за търговия, така и фирми с основен предмет на дейност производство и търговия със стоки и услуги. Същевременно обектът на изследването се фокусира върху управлението на **финансовия риск** в търговската дейност като по този начин се конкретизира по-общо формулираното наименование на темата на дисертационния труд. Следващата стъпка на конкретизация (в отговор на въпроса „Какво от обекта“) е направена с формулирането на предмета на изследването, който се дефинира като „оценката на риска от неплатежоспособност на търговското предприятие чрез прилагане на адаптирана методика на основата на модифициран модел на Алтман“.

Формулираните в увода на дисертацията (с.6-7) работна хипотеза и теза се нуждаят от известно прецизиране – хипотезата би следвало да изказва обосновано предположение, което да подлежи на проверка (валидиране) в рамките на изследването, но в конкретния случай тя има повелителна форма и е формулирана по-скоро като цел, а не като изследователска хипотеза.

Приложеният в края на дисертацията библиографски списък включва 102 информационни източници, в т.ч. 33 на кирилица, 49 на латиница, 9 нормативни документи и 11 интернет източници. Проучената научна литература изчерпателно отразява изследванията по темата на български и чуждестранни автори. Докторантът показва добра осведоменост по проблематиката, разглеждана в дисертационния труд, ползва и цитира коректно съответните източници и автори.

В края на увода са посочени ограничителните условия на изследването и потенциалните потребители на резултатите от дисертационния труд. Намирам поставянето и изясняването на ограничителната рамка на изследването за необходимо с оглед на по-широко формулираната тема на дисертацията и за коректно от съдържателна страна. Формулирането на присъщите изводи към всяка глава от дисертационния труд заслужава положителна оценка.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

Общото ми впечатление от запознаването със съдържанието на рецензирания дисертационен труд е, че поставената цел и задачи/подцели са постигнати. В подкрепа на това твърдение могат да бъдат посочени следните научни и научно-приложни резултати, постигнати в дисертацията:

- Теоретичните постановки в областта на управление на риска в предприятието (ERM) са систематизирани и допълнени/доразвити в частта на управление на ликвидния риск и риска от неплатежоспособност и в условията на пандемията, причинена от разпространението на COVID-19;
- Разкрити и обяснени са специфичните проявления на определени показатели (напр. Нетен оборотен капитал) в сектора на търговията на дребно и тяхната интерпретация в контекста на анализа на ликвидния риск и риска от неплатежоспособност;
- За провеждане на научното изследване е приложен системен теоретико-методологически подход с използването на богат набор от научно-изследователски методи (експертни методи и статистически методи за моделиране);
- Проведеното научно изследване почива на здрава методологична основа, която е представена във втора глава от дисертационния труд. Изследването има ясна методологична рамка (метода на междуиндустриалния стандартизиран процес за извличане на знания от данни – CRISP DM) и следва логичен алгоритъм, представен под формата на блок-схема;
- На основата на данни от ГФО за периода 2018–2022 г. на включените в изследването осем фирми и данни от експертно допитване до 11 експерти са оценени коефициентите на компонентите в базовия модел на Алтман по метода на линейната

регресия и градиентния метод (преди и след Covid-19) и са получени 18 модела;

- Чрез прилагането на методи за верификация в рамките на извадката от осемте фирми, както и чрез извън извадкова верификация (включването на ТВ „Пикадили“ с данните за периода 2012-2013 г., т.е. непосредствено преди нейното обявяване в неплатежоспособност) се определя най-добрият модел;
- Практическата пригодност на избрания модел се апробира чрез изчисления на Z-score на осемте предприятия в извадката и анализирането на платежоспособността им в три разреза: поотделно за всяко предприятие; преди, по време и след COVID-19 и по групи: малки, средни и големи предприятия.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси

В автореферата дисертантът е посочил пет научни и научно-приложни приноси в рецензията на дисертационен труд. Моето мнение е, че четирите от петте изброени приноси са обосновани и могат да бъдат признати като такива. По-конкретно, считам за научни и научно-приложни приноси в дисертационния труд следните:

1. Създадена оригинална авторска методика за изследването на риска от неплатежоспособност на търговски фирми с прилагането на нов методологически подход;
2. Адаптиране на класическия модел на Алтман за търговски предприятия в развиващи се икономики и на тази основа конструиране на модифициран модел на Алтман.
3. Прилагане на иновативен подход чрез интегриране на методите на лингвистичните променливи и размита логика в анализа на експертни оценки за финансови показатели.
4. Апробиране на разработената методика с данни на реални фирми, извършващи търговска дейност.

Посоченият на първо място от дисертанта в автореферата принос, изразяващ се в извеждането на дефиниция за риска и класификацията на видовете рискове и т.н. считам за недостатъчно убедителен и обоснован.

Признатите четири научни и научно-приложни приноси в рецензията на дисертационен труд са напълно достатъчни като брой и значимост.

5. Оценка на публикациите по дисертацията

Докторантът е представил четири публикации по темата на дисертационния труд, които са публикувани в периода 2020-2023 г. в различни научни издания, в т.ч индексирани. Всичките публикации са самостоятелни. Три от публикациите са на български език, а четвъртата публикация е на английски език.

Заглавията на публикациите покриват различни аспекти от темата и изследването на дисертационния труд. Може да се приеме, че чрез публикуването им докторантът е информирал научната общност за своите научни дирения и изследователски резултати.

6. Оценка на автореферата

Изготвеният от докторанта автореферат е в обем от 42 страници. По структура и съдържание коректно отразява съдържанието на дисертационния труд.

В автореферата са посочени задължителните елементи от съдържанието на дисертационния труд. Макар и в конспективен стил са изложени в логическа последователност основните моменти от съдържанието на дисертацията. Степента на отразяване на съдържанието на дисертацията в автореферата е достатъчно за формиране на обща представа за дисертационния труд. В допълнение към представянето на съдържанието на дисертационния труд, в автореферата са изведени научните и научно-приложни приноси, както и списъка на публикациите на докторанта по темата на дисертационния труд.

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

Нямам критични бележки по съдържанието на дисертационния труд. Възможности за постигането на по-голяма прецизност виждам при използвания категориален и понятиен апарат и при формулирането на работната хипотеза на дисертацията. Бих препоръчал избягването на буквален и не винаги удачен превод от английски език на термини от използваните методи на изследване (с.92, с.109), както и превеждането от английски на български език на текста на част от използваните фигури.

8. Заключение

Общата ми оценка за рецензирания дисертационен труд е положителна. Докторант Нора Тинева е изпълнила всички необходими изисквания за присъждане на ОНС „Доктор“ по научна специалност „Икономика и управление (търговия)“, а именно:

1. Докторантът притежава ОКС „Магистър“ и отговаря на минималните национални изисквания съгласно ЗРАСРБ;
2. Представеният от докторанта дисертационен труд представлява автентично, задълбочено и комплексно научно изследване, което е осъществено с използването на солиден научен инструментариум. Съдържащите се в дисертацията научни и научно-приложни резултати могат да бъдат оценени като оригинален научен принос;
3. Представеният дисертационен труд е доказателство, че докторант Нора Тинева притежава теоретични знания и професионални умения за самостоятелно провеждане на научни изследвания.

Въз основа на горепосочените оценки и заключения изразявам категорично становище „за“ присъждането на Нора Владимирова Тинева на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „Икономика и управление (Търговия)“.

30.05.2024 г.
Гр. София

Подпис:
доц. д-р Бисер Петков